

Türkiye’de Sosyoloji¹

Cahit Tanyol

Prof. Dr.
Sosyolog
Emekli Öğretim Üyesi

Önce Azrail’e teşekkür ederim. Beni sizlere kavuşturduğu için.....

Ben Türkiye’de sosyolojinin kuruluşundan iki sene sonra doğdum. Yani aslında ilk imparatorluğun son kuşağına mensubum, bu bakımdan müzeliğim sayılırım. Bütün hocalık ve yazarlık hayatımda, benim için en önemli mesele Türkiye’nin sorunları oldu. Türkiye’nin sorunlarını çözümlenmek isterken önüme çıkan bir yığın sorunlar arka arkaya geldi.

Sosyoloji üniversitelerde ilk kez Ziya Gökalp tarafından 1912’de Edebiyat Fakültesinde ders olarak konuluyor. Hatta buna ait güzel de bir anekdot var: Zamanın Muallim Vekili Şükrü Bey, üniversitede ders vermesini istediği zaman Ziya Gökalp diyor ki: “Yaa benim hocalıkla filan alakam yok! Yapamam” diyor. Şükrü Bey, “Yeni bir genç kuşak, idealist kuşak yetiştireceksin, yapabilirsin” diyor. Ziya Gökalp, “Bunu yapabilirim” diyor. Böylece 1912’de Ziya Gökalp tarafından İstanbul Üniversitesi’nde sosyoloji dersleri başlatılıyor.

Neden Türkiye’de sosyoloji bu kadar önem kazandı? Tarihin hemen her döneminde sorunlar çözümlenmek istendiğinde, mutlaka ve mutlaka sosyolojiye görev düşmüştür. Şu anda Türkiye’de bir anayasa sorunu var. Bu anayasa sorununda dikkat ederseniz, tek bir sosyolog yok. 1961 Anayasası yapıldığı zamanda, o zaman ben Cumhuriyet Gazetesi’nde seri halinde yazı yazıyordum. Israrla söyledim. Dedim ki, kendim için istemiyorum. Ama bir

¹ Cahit Tanyol’un, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü’nce 8-9 Mayıs 2008 tarihlerince Isparta’da gerçekleştirdikleri *Bilgi Şöleni: Türkiye’de ve Dünyada Güncel Sosyolojik Tartışmalar* teması ile düzenlenen Sosyoloji Günlerinde yaptığı konuşmasının teyp kaydının deşifre edilmiş halidir. Deşifreyi gerçekleştiren Süleyman Demirel Üniversitesi, Kamu Yönetimi ABD yüksek lisans öğrencisi Arzu Erdinç’e ve metni gözden geçirerek düzelten Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümü araştırma görevlisi Cem Ergun’a ve yine aynı bölümde yüksek lisans öğrencisi Fatih Kahraman’a dergi yayın kurulu teşekkürü borç bilir.

anayasa yapılırken mutlaka ve mutlaka sosyologlara ihtiyaç vardır. Anayasa meselesi milletlere göre değişir. Milletlerin örf ve adetlerine, ahlaklarına göre, devlet yapısına göre değişir. Bu bakımdan, mutlaka ve mutlaka sosyologların bu anayasanın yapılmasında rolü ve eli olması lazım. Fakat dinleyen olmadı. Hele şimdi, zaten anayasaya türban gibi maskaralıkları koymaya çalışan bir zihniyette, sosyologlar için yer yok.

Sosyoloji açısından asıl önemli olan mesele, bir direnme kültürü oluşturabilmek ve örgütlenebilmektir. Çünkü sosyologların diğer bilgi dallarındaki ve disiplinlerdeki insanlardan çok daha fazla sorumlulukları vardır. Bizim ülkemizde sosyologlar Türkiye'den sorumludurlar. Bu bakımdan çok önemli.

Bugün bir yığın insan ve gruplar var. Ahkâm kesiyorlar. Aslında bunların hiçbirinin bu işe etkisi yok. Bu sosyologların alanına aittir. Eğer biz sosyologlar sorumluluk yüklenirsek, görevimizi Ziya Gökalp gibi, Prens Sabahattin gibi idealizmle sahiplenirsek ve mutlaka ve mutlaka örgütlenirsek başarılı olabiliriz. Türkiye'nin yığınlarca sorunu var. Sosyologlar bu sorunlar hakkında tavrını bildirmeye mecburdurlar. Herkes bildiri yayınlıyor; fakat sosyolojide hiçbir şey yok. Sosyoloji belki de karamsardır, belki bir yere gitmiştir. Ama mutlaka kendisinin büyük bir misyonu vardır. Bu misyon için sizler mücadele edeceksiniz. Ve dikkat edin, sizin de gayet iyi tanıdığınız, iki insandan bahsediyorum: Gökalp ve Sabahattin Bey.

Ziya Gökalp'in bir ayağı üniversitede, bir ayağı politikadaydı. Sosyologlar ister istemez, Türkiye'nin politik durumundan dolayı, politik olaylar karşısında tavırlarını bildirmek mecburiyetindedirler. Bildiri yayınlayacaklar, o kadar! Bu birincisi. İkincisi, neden sosyologlar bu kadar önem kazanmış? Şimdi bizim toplum yapımızda, devlet çok önemli. Devletin politikası üç aşamadan geçer. Birincisi Osmanlı İmparatorluğu'nun muhteşem zamanı. Kendisinden başkasını devlet kabul etmeyen bir dönem bu. Hatta o kadar ki Osmanlı İmparatorluğu hiçbir devlete elçi göndermezdi. Çünkü onları devlet saymazdı. İkinci aşamada, imparatorluk yavaş yavaş kendi içinden çöküyor. İlimiye, seyfiye ve kalemiye sınıfı denilen üç ana kuvvet var. Üçü de yavaş yavaş dejenere olmaya başlıyor. Bu süreç Tanzimat'a kadar geliyor. O zamana kadar imparatorluğun düzeltilmesi için bazı önlemler alınıyor. Birincisi Koçi Bey Risalesi. Bu Risale'de Koçi Bey, IV. Murat devrinde çöküşün nasıl durdurulabileceğini, ordunun ve ilmiye sınıfının nasıl bir yön alması gerektiğini tartışıyor. Muazzam bir adam. IV. Murat gibi çok korkunç bir padişah zamanında akıl hocalığı yapıyor. İkincisi, Hoca Sekmen Paşa Risalesi. V. Murat zamanında. Bu da gene çözülüşün ve dağılışın sebeplerini, arazlarını gösteriyor. Ve mutlaka bunların düzeltilmesi gerekir diye Padişaha Lâyıha veriyor.

Geliyoruz Tanzimat'a. Tanzimat ile beraber Batı emperyalizminin ayak izleri yavaş yavaş İmparatorluğa giriyor. Zaten imparatorluk da yavaş yavaş bir çöküntü halinde. Tanzimat aydınlarının bir sorusu çıkıyor ortaya: Devleti nasıl kurtaracağız? Tanzimat'ın bütün fermanlarının, bütün yenilik

hareketlerinin temelinde yer alan "Devleti nasıl kurtaracağız?" sorusunun iki dayanağı var. Birincisi doğrudan doğruya devletin şeklinin ve devletin kurumlarının değişmesidir. Devlet örgütlerinin değişmesini, devletin yenileşmesini gerçekleştirmek isteyenlerin başında İngiltere geliyor. İngiltere, Tanzimat Fermanı'nın akıl hocası. İngiliz Büyükelçileri perdenin arkasından Osmanlı İmparatorluğu'nu yönetiyor. Tanzimat Fermanı'nın bütün maddeleri doğrudan doğruya İngiliz Büyükelçisi Lord Rading tarafından Mustafa Reşit Paşa'ya dikte ettirilmiştir. İngiltere kendisi için bir bostan korkuluğu olarak da olsa, İmparatorluğun yaşamasını yararlı buluyor. O bakımdan Tanzimat, bir nevi siyasi bakımdan bir bostan korkuluğu görünümünde olan Osmanlı İmparatorluğu'nu devam ettirme girişimidir. Fakat Tanzimat'ta bir ikinci akım var. Bu ikinci akım entelektüel akım. Önemli olan bu entelektüel akımdır. Nitekim Ziya Gökalp, Prens Sabahattin, Mizancı Murat Paşa, Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa gibi düşünür ve yazarlar bu entelektüel akımın parçası. Dolayısıyla Batıyı bir düşünce konusu olarak alanlarla, bir taklit konusu olarak alanları ayırtırmak gerekir. Batıyı taklit konusu alanlar tamamen siyasi kuruluşlar. Batıdaki siyasi kurumları taklit etme, aktarma suretiyle reform yapılmasına taraftarlar. İşte o zamanlar Tanzimat Fermanı başta olmak üzere hukukta, yönetimde birtakım değişiklikler olması gerektiğini ileri sürüyorlar.

Devleti nasıl kurtarabiliriz sorusuna cevap arayışı bir takım reformlarla II. Meşrutiyet'e kadar geliyor. Devleti nasıl kurtarabiliriz sorusuna, entelektüel akım içinde cevap verenler arasında Ziya Gökalp, Sabahattin Bey, Mizancı Murat gibi isimler var. Biz sosyolog olarak onları eleştiriyoruz. Öteki taraftan bir entelektüel akım, Şinasi'den beri gelen bir akım var. Bu akım doğrudan doğruya Batıyı bir düşünce konusu olarak alıyor. Asıl önemli olan mesele bu. Eğer Batıyı bir düşünce konusu olarak almış olsaydık ve Mustafa Kemal'in Cumhuriyeti devrimleri amacına ulaşırdı, bugün Türkiye çok daha başka yerlerde olurdu. Bugün üniversitelerimiz de başka yerde olurdu. Üniversitelerimiz doğrudan doğruya Batı taklidi üniversitelerdir. Ortaçağın medreseleri var. Fakat bu medreselere Descarte giriyor, Galilei giriyor. Bunların dünya görüşü girince, o medreseler Sorbourne oluyor, Oxford oluyor. Yani bizde bir eksiklik var. Ve zaten II. Meşrutiyette artık Dar-ül Fünun dediğimiz üniversite tamamıyla fonksiyonunu kaybediyor.

Şimdi Batıyı düşünce konusu olarak aldığımız zaman, bu konuda önde gelen insanlardan birisi İbrahim Şinasi Efendi. İlk defa halkla temas eden bir gazete kuruyor, İbrahim Şinasi Efendi. İkincisi ilk defa örf ve adetleri eleştiriyor. Üçüncüsü tiyatro yazıyor. Tiyatroyla insanlar bilinçlenmeye başlıyor. O zamana kadar bizim edebiyatımızda çok büyük bir devrim yapıyor bunlar. Özellikle Şinasi Efendi'nin mektebinden gelen Namık Kemal. Namık Kemal'e hep hürriyet şairi diye hitap ediliyor. Hürriyet şairi olarak anılmasının belki de nedeni Namık Kemal'in *liberty* kelimesinin karşılığı olarak hürriyet kavramını bulmuş olmasıdır. Namık Kemal'in büyük tarafı, Rönesans'ın temel iki konusu olan insana ve doğaya eşilmesidir. İnsan ve doğa Rönesans'ın temel iki konusudur. Edebiyata bakıyor. Ama edebiyatta bir divan edebiyatı var. Bu divan edebiyatında insan yok. Evet, sevgili var. Ama sevgililer hep

birbirine benziyor. Hiçbir tane mavi gözlü, yeşil gözlü sevgili yok orta yerde. Yani somut olarak insan divan edebiyatına girmiyor. Namık Kemal'in gayet bilinçli yaptığı o kadar belli ki, divan şairlerinin şiirlerine uyarak bir sevgilinin resmini yapmaya kalksak, karşımıza bir gulyabani çıkar, diyor.

Şinasi'yle birlikte Ziya Paşa "Allah Allah, ya bizim dilimiz yok" diyorlar. Dil yok, konuşulan Türkçeyle yazılan Türkçe arasında uçurum var. Birinci Jön Türklerden evvel Avrupa'ya gidiyorlar. Bakıyorlar, Fransızların konuştuğu dille, yazı dili aynı. O zaman Hürriyet diye bir gazete çıkıyor, orada bir makalesi var Ziya Paşa'nın, *Şiir ve İnşa* diye. Orada ilk defa bizim edebiyatımızın halk edebiyatı olduğunu, bizim şiirimizin halk şiiri olduğunu belirtiyor. Kendi duygularımızı, kendi ana dilimizle yazıyor. Bu çok büyük bir devrim. Dil ne demek? Dilin yoksa düşüncen olmaz. Yani düşünceler olabilmesi için, evvela dilin sadeleşmesi lazım. Şinasi gayet doğru söylüyor. Bizim yazım kurallarımız bize aittir demek suretiyle ilk defa Arapça yazım kurallarının dilden arınmasını teklif ediyor. Ve bugünkü Türkçenin kurucularından birisi oluyor. Şimdi en önemli meselelerden biri, dil meselesi olarak karşımıza çıkıyor. Bu dil meselesine sonra kim önem veriyor, Atatürk.

Atatürk, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni açıyor. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Hititler, Sümerler gibi eski Anadolu medeniyetleriyle ilgili bölümler kuruluyor. Batıdan alimleri Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne getiriyor. Burada iki şeyi kanıtlamak istiyor. Mustafa Kemal'in sırtından silkeleyip attığı bir Sevr var. Bu Sevr'in ana amacı, Anadolu'nun Türk vatani olmayışı üzerine dayanıyor. O yüzden şimdi bu dil-tarih meselesinde olduğu gibi, bir de Mustafa Kemal Anadolu'ya çıkar çıkmaz "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir!" diyor. Onun bu sözünün bugünkü parlamentoya uzaktan-yakından hiçbir alakası yok. Milli hâkimiyetten şunu anlıyor: Batı, Anadolu'yu Türk vatani olarak kabul etmiyor. Türkler, Balkanlardan sökülüp atıldıktan sonra nasıl bir yığın halklar ve devletler ortaya çıkmışsa; Batı ülkeleri Anadolu'da da, birçok devlet kurmayı amaçlıyor, umuyor. Sevr'in temeli bu. Ve Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson'un ortaya attığı prensiplere de uygun zaten bu düşünce.

Mustafa Kemal sırtında bütün bu yüklerin ağırlığıyla gidiyor. O yüzden Anadolu'ya gittiği zaman "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir!" demek suretiyle, Anadolu'nun Türk vatani olduğunu kanıtlamak istiyor. Çünkü o dönem I. Dünya Savaşı'nda üç imparatorluk battı: Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rus Çarlığı ve Osmanlı İmparatorluğu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu battığı zaman, baktılar ki arkasında halk yok, sadece bir hanedan çöktü. Bolşevik İhtilali, Rusya'nın kendi iç meselesi olarak devam ediyor. Osmanlı İmparatorluğu'nu da, Osmanlı Hanedanlığı'ndan ibaret, altında halk olmayan, millet olmayan bir şey olarak görüyorlar. Görünce o zaman tabii ki hanedanın tasfiyesi ile beraber Anadolu'da farklı devletler kurabileceklerini düşünüyorlar. Anadolu'yu Türk vatani kabul etmiyorlar. Onun için Mustafa Kemal ayağını Anadolu'ya basar basmaz, hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir, dedi. Sonra Erzurum Kongresi'ni topladı. Mustafa Kemal Erzurum Kongresi'ni topluyor çünkü taban orada. Sivas Kongresi diyor,

taban orada. Hep halkları çağırıyor ve bu iş halksız olmaz, diyor. Kurtuluş Savaşı'nı sen başardın diyor, halka. Bu suretle bir kere Mustafa Kemal, Anadolu'nun Türk vatani olduğunun altını çiziyor.

İkinci önemli mesele, dil meselesidir. Elbette büyük Türkçe seferberliği oluyor. Gerçi Şinasi'den beri gelen bir dil seferberliği var, ama asıl işin bilincinde olan Mustafa Kemal. Mustafa Kemal tarihi de eşeliyor. Sümerliler, Elamlılar, Mısırlılar bütün bunların hepsi Türktür diyor. Ve üstelik de kanıtlara dayandırıyor. Atatürk'ün bir endişesi var, çok büyük bir endişe. Ve bu endişe onunla bağlı bütün değerleri gündeme getiriyor. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni de bunun merkezi olarak görüyor.

Tanzimat'tan itibaren aydınların temel endişesi "Devleti nasıl kurtaracağız?" meselesi. Devletin bütün reformları ve devrimleri buna cevap olarak yapılmıştır. Fakat hiçbirisi de yararlı değil. Çünkü ithal malı bize elimize tutuşturdukları şey, devleti kurtarabilesin diye reçete olarak verdikleri şey, devleti çürütüyor. Hatta çok enteresandır. Belki de devlet, Osmanlı Hanedanı'nın tekelinde. Şimdi hürriyet meselesini çıkarıyorlar. Devleti kurtarmak için getirilmiş olan şeyler, demokrasi falan o zaman yoktu zaten. Şimdi ikinci bir kuşak meydana geliyor. Bu kuşak Jön Türkler oluyor. Bu Jön Türkler doğrudan doğruya devletin kurtarılmasını amaçlıyorlar. Ancak Abdülhamit anayasayı rafa kaldırıp da parlamentoyu da kapatınca bütün yörünge değişiyor. Bu sefer hemen reçete, demokrasi ve hürriyet adı altında geliyor. Devleti bu ithal malı yöntemlerle değil, halkla kurtarmak gerekir. Mustafa Kemal'in asıl getirdiği büyük devrim ve inkılâp, devletin halk tarafından kurtarılması. Devlet Tanzimat'tan beri tamamıyla Batının oyuncağı ve kuklası haline gelmiştir. İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılmasında tehlike gördüğünden, bostan korkuluğu olarak da olsa İmparatorluğun I. Dünya Harbi'ne kadar yaşamasını istemiştir.

Osmanlı aydınlarının en önemli sorunlarından birisi olan "Devleti nasıl kurtarırsınız?" sorusuna iki tane önemli cevap var. Birisi Ziya Gökalp'in, birisi Sabahattin Beyin. Ziya Gökalp dikkat ederseniz, çok etkili. Prens Sabahattin'in etkisi yoktur. Sabahattin Bey şunu keşfediyor. Ekonomide teşebbüsü şahsi, yönetimde ademi merkezîyetçilik. Bu iki şeyle devletin kurtulacağını belirtiyor. Sabahattin Bey bunun mücadelesini yapıyor. Ama Paris'e, Abdülhamit istibdadı yüzünden gidiyor. Bir bakıyor ki burjuva denilen bir sınıf var. Sabahattin Beyin dün olduğu gibi bugün de doğru teşhisinin yanında, bir de yanlış teşhisi var. Bizim devletimiz kadro devletidir. Şimdi bakıyorsunuz, uyduruk olan işbirlikçi kapitalizm ahkâm kesiyor. Kendisi burjuvaymış falan diye. Ve öyle ki devletin temel kurumlarının hepsini bir bir çürütmekle meşguller. Bizim devletimizin yapısı tamamıyla, apayrı bir yapı. Osmanlı padişahlarından tutunuz Türkiye Cumhuriyeti'nde Atatürk'ün Milli Mücadeleyi yaptığı döneme kadar, devletin yapısı kadro devleti halindedir, sınıf devleti değil. O bakımdan Hoca Kadri Efendi Ziya Gökalp'ten ve Sabahattin Beyden sonraki en önemli kişi. Parlamento diyor ki; parlamento olmaz, partisiz parlamento olacak. Çünkü bizim yapımızda sınıf yok, sınıf olmayınca da kadro devletidir, diyor. Bu gelenek oluyor. Çünkü Türkiye

Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet kurulduktan sonra da yine meclis ağırlıklı olarak aydınlardan ibaretti. O dönemin ne kadar kalburüstü aydını varsa hepsi meclisteydi.

Bütün bunların hepsi Türkiye’de bir şeylerin yanlış gittiğini gösteriyor. Çok partili yaşamın çok tehlikeli olduğu söylenerek herkes korkutulmuş. Çoğu zaman ben bu işin savunucularından birisiyim. Devleti hemen faşist, militarist diye suçlarlar, hiç de öyle değil. Milli Mücadeleden sonra, partisiz parlamento bizim yapımıza uygun olarak gelişmiştir. Atatürk’ün bu Kanun-i Esasiyle parlamenter sistem hakkındaki görüşü, hiç de olumsuz değil. Ama diyebilirsiniz ki, Serbest Cumhuriyet Fırkasını niye kurdu? Ya da Karabekir’le kurduğu Fırka, niye bir tanesine gücü yetmediği için, ikincisinde bir yığın devrimler-inkılâplar yaptı. Acaba bu devrimler bu inkılâplar tutundu mu? Baktı ki tutunmamış, onun üzerini derhal kapattı. O zaman işte sosyologların rolü burada başlıyor. Sosyolog tutup da hemen ithal malı filan yerden anayasa alalım, filan yerden baba yasa alalım diyenlerin karşısına çıkarak “Efendi burası Türkiye’dir, burada bir Türk toplumu vardır. Üstelikte bu bizim devlet yapımız, kadro devletidir. Aydınlar devletidir, güzideler devletidir. Bu ve devlet hiçbir zaman hiçbir sınıfın malı değil. Osmanlı İmparatorluğunda sınıf yoktur. Bu bizim en önemli niteliğimiz, ki değişmez bu. Yani ne kadar isterseniz isteyin, bilmem burjuva sınıfı deyin, Amerika’da böyle var, Almanya’da şöyle var deyin, hepsi taklit. Görüyorsunuz her tarafta anayasa uleması. Baştan sonuna kadar bilmem şu. Hepsi ithal. Dünyada ithal malı anayasa nasıl olur? Türk milletinin kendi yapısı var. Bu yapı Teşkilat-ı Esasiye’ye dayanır. Mustafa Kemal’in yapmış olduğu Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nu, kendi deyimiyle bir baykuş yuvasıdır. Mustafa Kemal Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, milletin vicdanından ve halkın milli mücadele savaşından meydana gelmiştir, der. Nasıl ki padişahlar bir sınıfı temsil etmiyor ise, TBMM’de bir sınıfı temsil etmiyor. O zaman geriye ne kalıyor? Nasıl ki Osmanlı İmparatorluğu’nda bir kadro vardı. Bu kadro padişahı dizginlerdi. Padişah istediğini yapamazdı. Yavuz Sultan Selim istediğini yapamazdı. En kabadayı padişah dahi katiyen yapamazdı. Devletin yönetiminde, politikada şeyhülislamın da etkisi yoktur. Şeyhülislamlık bir makam, bir unvandır. Onu da yanlış kullanıyorlar. Şeyhülislamlar da burada bazı yanlışlar yapmışlar. Şeyhülislamlık bir unvandır, bir makam olarak Tanzimat’ta gelmiş. Tanzimat’tan evvel yok böyle bir şey. Yani hiçbir geçerliliği yok. Atatürk Anadolu’ya geldiği zaman, İstanbul’da şeyhülislam olduğundan, Adliye Bakanlığı ile Şeriye Bakanlığını hemen birleştirdi. Kısacası bir şeyler yapmak istedi. Benim demek istediğim şu esas: Atatürk hiçbir zaman, böyle şimdi Türkiye’yi çürüten ve I. ve II. Meşrutiyet’te de Osmanlı İmparatorluğu’nu bir kasırganın içine atan parlamenter sistemi asla düşünmemiştir. Aydınların yönetiminin daima ön plana almış.

Sabahattin Bey “Burjuva olmadan burjuva devleti ve parlamenter sistem kurulamaz” diyor. Sabahattin Bey burada haklı. Ama tedbir olarak öneri olarak girişimci yetiştirecek okul açılmasını getiriyor. Eğitimle ancak bu iş olur, diyor. Hâlbuki eğitimle de burjuva yetiştirmekte yanılıyor. Ziya Gökalp

işin farkında. Ziya Gökalp, bu kadro devletin rolü diyor ama devlet çöküyor. Devlet çöküyor, imparatorluk dağılıyor. Mümkün değil. O yüzden imparatorluğu yeniden yapılandırırken bu sefer dikkat ederseniz kültür üzerinde durur Ziya Gökalp. Özellikle onun en güzel söylemi "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Avrupa medeniyetindenim." Çok güzel bir şey. Ayakları yok, ayakları toprakta değil. Ama tutuyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine bir Türk birliği. Zaten Batıda başlamış bir şey. Özellikle İsmail Gaspıralı ve Ahmet Ağaoğlu. Bunların hepsi bir Türkçülük hareketini savunuyorlar. O zaman bir imparatorluk, büyük bir Türk birliğini hayal ediliyor. Dikkat ederseniz, Atatürk'te de aynı şey var. Bir Türk olarak Atatürk, Osmanlıya karşı bir alternatif arıyor. Osmanlıya karşı alternatif olarak "Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne de Türkistan. Yalnız büyük ve müebbetli bir ülke var: Turan" demek suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesiyle oluşan boşluğu doldurmak için doğrudan doğruya Türkçülükle bir çözüm üretmek istiyor.

Benim söyleyeceğim bu kadar. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

